

УДК 159.9

Хрустальова М. С.¹

¹ канд. політ. наук, доц. ЗНТУ

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СИТУАЦІЇ ПРОВИНИ

Зазвичай, провину вважають важким, небажаним і соромним почуттям. Часто можна зустріти популярні статті про шкоду провини для людини, її щастя та благополуччя, із закликами позбавлятися її всіма можливими способами. Для індивідуалістичної, стурбованої свободою людини, провини стає або забороненою для усвідомлення і прояву або приводом роботи над собою недосконалим. Є й таке переконання, пов'язане зі «здоровою

особистістю»: «людина що добре усвідомлює не відчуває провини, а лише визнає свою відповідальність».

При цьому, батьки як і раніше вчать дітей вибачатися, виправляти свою поведінку відповідно до прийнятих соціальних норм, вимог суспільного життя. Тисячоліття в людській культурі провини була присутня як важливий регулятор стосунків.

Засновник гештальт-терапії Ф. Перлз в роботі «Практика гештальт-терапії» розглядає «провину і почуття образи як симптоми порушеного злиття» [1]. Вина – наслідок уявного або дієвого порушення прийнятих без критики уявлень (розпоряджень) отриманих у стосунках із безумовно важливою людиною. Дія всупереч цінностям або правилами імпліцитно або явно прийнятим у стосунках, призводить до почуття провини, а на додачу, сорому, гніву, страху, образи.

В даній роботі нами зроблена спроба розглянути проблему провини крізь призму польового підходу в гештальт-терапії. Одиницею аналізу в такому разі буде ситуація.

Ситуація – сукупність елементів поля організм / середа, що взаємно пов'язані. Передбачається, що середовище набуває сенсу через тіло того, хто його переживає тілесно в точковому або триваючому контексті, а організм живе за допомогою середовища. Self-процес це взаємодія із середовищем, який передбачає вибудовування форми, надання сенсу конкретної ситуації, як унікальної.

Під ситуацією провини будемо розуміти ситуацію, в якій вина «спливає» і оформляється як смисл того що відбувається тут і тепер.

Методологією гештальт-терапії виступає феноменологія. Тому поглиблення в тему провини ми почнемо з філософського феноменологічного дослідження провини у М. Хайдегера.

У своїй роботі «Буття і час» М. Хайдеггер пише, що «Суще, чие буття турбота ... є в основі свого буття винне ...» [2, С.324]. Само по собі буття людини в світі пофарбовано провинною. Усвідомлене, присутнє в ситуації, уважне до моменту, життя людини, саме таке, яке активізує Self-процес передбачає творче осмислення, усвідомлений вибір. Вибір чогось одного передбачає не-вибір всього іншого. Поява в ситуації «не» створює умови для появи провини.

Виходячи з цього місце провини в моменті розриву отождолення зі сформованою фігурою, в момент осмислення і називання, в момент, який передбачає дистанцію і відчуження.

Якщо в момент, коли дію здійснено і в середовищі відбулися зміни, середовище відповідає агресією (покаранням) на зміну, в нормальний процес асиміляції досвіду вторгається переляк і різке переривання зв'язку з середовищем. Ансамбль тілесних відчуттів та проприорецепцій, який

виникає в момент «відступу» з середовища «амальгує» із реакцією страху і болю, перетворюється у важке для переживання почуття провини. Замість природного задоволення, яким завершується формування унікального ґешталту, виникає емоційно заряджена фігура страху.

М. Буббер пропонує розглядати провину як результат своєї власної дії або бездіяльності а також розділену провину людської спільноти.

М. Буббер дає визначення екзистенціальної провини. «Екзистенціальна провина – тобто провина, яку особистість приймає на себе як особистість і в особистій ситуації. ... Екзистенціальна провина виникає, коли хто-небудь завдає шкоди порядку людського світу, основи якого він знає та визнає їх як підстави і його власного і загальнолюдського існування. ... Те, що я називаю екзистенціальною провинною, є лише посиленням того, що в деякій мірі виявляється щоразу, коли розгорається автентичне відчуття провини, а останнє – часто нерозривні змішано з проблематичним, «невротичним», «необґрунтованим» [2].

Це міркування акцентує складність проживання ситуації провини. У ній задіяні всі часові пласти і багато контекстів досвіду людини. Для нас це означає скрупульозну роботу з диференціації фону такої ситуації, чутливість до моментів зміни дистанції в актуальній взаємодії терапевта і клієнта, уповільнення і зауваження тілесного досвіду в масштабах сесії. Адже будь-яке збільшення дистанції актуалізує переживання, які при порушенні функції Personality (динамічних уявлень про себе і в світі) звично оформляються в почуття провини або будь-які інші почуття, прояви страху, упертості, протесту і т. ін.

Щоб «побачити» результат дії, осмислити події в полі організм-середовище, інтегрувати його як досвід, який живить і розвиває організм, потрібна дистанція. Це «я», а це результат того що «я зробив». Цей момент супроводжується провинною зробленого вибору в розумінні М. Хайдеггера і потребує від середовища відповіді, яка підтримує, прояви схвалення або задоволення іншого, що дозволяє інтегрувати новий досвід. Якщо відповідь середовища агресивна, може відбутися різкий розрив контактування, який супроводжується втратою авторства в ситуації, яке необхідного для повноцінного проживання провини в розумінні М. Буббера.

М. Буббер пов'язує провину з особливою людською здатністю до оцінки, з проявом совісті і показує важливість провини для підтримки зв'язку між людьми і дбайливої турботи про людське існування.

Саме визнання особистої провини як слідства власних виборів, хоч і в минулому, дозволяє повернути життю «плинність» в сьогоденні, надати життєтворчості динамічний характер.

Таким чином, вина як ситуація може бути описана як пульсація, створена чергуванням наближення і віддалення. Суб'єктивно, вина виявляє потребу в іншій людині і є завданням на відновлення зв'язку в болі.

Зупинка в вині, «заморозка» її як фігури, перешкоджає асиміляції нового досвіду взаємодії. Порушення новизни трактується як провина і виникає кожен раз коли ситуація передбачає збільшення дистанції, в тому числі і пов'язаної з завершенням чого-небудь. Провина як складне почуття так само виникає в процесі контактування, після того як потреба виявлена і час переходити до дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Перлз Ф. Практика гештальттерапії. / Ф. Перлз, Р.Хефферлін, П. Гудмэн / Перевод М. П. Папуша. М. : Институт Общегуманитарных Исследований, 2001. – 256 с.
2. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер; Пер. с нем. В. В.Бибихина. – Харьков : «Фолио», 2003. — 503, [9] с.
3. Бубер М. Вина и чувство вины. / Мартин Бубер // Московский психотерапевтический журнал, 1999, №1 / Режим доступа: https://psyjournals.ru/files/23541/mpj_1999_n1_Buber.pdf